

MÖTE MED SUSAN STRYKER

Om trans, trans* och framtidens forskning

ZARA SAEIDZADEH

Jag träffade Susan Stryker, professor i kvinno- och genusvetenskap vid University of Arizona, i Tuscon, Arizona, i samband med den internationella konferensen *Trans*Studies: An International Interdisciplinary Conference on Gender, Embodiment and Sexuality* i september 2016. Vi sågs under några timmar på hennes kontor. Trans*Studies varade under fyra fullspäckade dagar med fler än 300 akademiker, författare, konstnärer och aktivister från Afrika, Asien, Australien, Europa och USA. Totalt presenterades 210 papers från en rad av ämnen och interdisciplinära institutioner. Jag deltog i konferensen med ett eget paper, "Trans Gender and Sexuality: Socio Legal Study of Trans Sexuality in Contemporary Iran".

Min ursprungliga avsikt med mötet med Stryker var att prata om teoretiska och metodologiska frågor och problem som jag stött på i min egen forskning och i mitt avhandlingsarbete i genusvetenskap vid Örebro universitet som går under arbetsnamnet *Transsexualitet: En sociolegal studie av politik och praktik i samtida Iran*. Jag hade inte för avsikt att genomföra en intervju, och definitivt inte en intervju som skulle publiceras i en vetenskaplig tidskrift. Jag frågade om några nyckelbegrepp: trans, transsexualitet och trans med eller utan asterisk. Jag var också intresserad av att höra hennes tankar om vad som skiljer queerstudier från trans*studier. Efter att hon tagit mig genom den historiska och konceptuella utvecklingen av trans* och hennes analys av trans*studiers samtida status insåg jag att vårt samtal och de begrepp Stryker problematiserar skulle kunna komma andra till nytta.

Samtidigt som Stryker är en central transteoretiker, har hon också arbetat mycket med institutionaliseringen och transnationaliseringen

av transstudier. Hon är professor i kvinno- och genusvetenskap vid University of Arizona. Hon har en filosofie doktorexamen i USA:s historia från University of California i Berkeley och var postdoktor i sexualitetsstudier vid Stanford University. Mellan 2011 och 2016 var hon rektor för Institutet för hbtq-studier vid University of Arizona. Hon är författare till många artiklar och flera böcker, bland annat *Transgender History* (2008). Hon var också en av redaktörerna för tvåbandsantologin *Transgender Studies Reader* (2006, 2013), till vilken hon också skrev inledning och även egna kapitel. Tillsammans med Victor Silverman regisserade hon dokumentären *Screaming Queens. The Riot at Compton's Cafeteria*, som belönades med en Emmy. Tillsammans med Paisley Currah, professor i statsvetenskap vid Brooklyn College, City University i New York, lanserade hon 2014 tidskriften *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, som ges ut av Duke University Press.

Konferensen, *Trans*Studies: An International Interdisciplinary Conference on Gender, Embodiment and Sexuality* arrangerades på initiativ av Stryker. Hon berättade att hon hoppas att den kommer att bli den första i raden av konferenser som anordnas av den nya internationella sammanslutningen för trans*studier.

I den följande texten är mina frågor skrivna som rubriker, och den därpå följande texten är Susan Strykers resonerande kring mina frågor. Stryker har läst och kommenterat en engelsk version av texten.

Vad betyder "trans" med asterisk? Hur ska det tolkas?

Det används olika av olika personer, men det växte fram inom transidentitetspolitiken. Folk ägnade sig mycket åt att tvista om skillnaden mellan "transsexuell", "transgender" och "transvestit", och i det sammanhanget blev "trans" ett slags signal om att vi borde bjuda in och välkomna en massa olika undergemenskaper i stället för att syssla med hårklyverier. Begreppsdiskussionen var särskilt intensiv i början av 1990-talet, då ordet "transgender" kom i allmänare bruk i USA som en beteckning av hela spektrumet av genusmässig mångfald, samtidigt som det fanns ett äldre bruk av "transgender" i betydelsen personer som väljer ett annat genus än det som de fått sig tillskrivna vid födseln, men som inte genomgår genital kirurgi. På detta sätt uteslöts framför allt transsexuella och personer som emellanåt använder kläder som anses typiska för ett annat kön. Under de senaste tjugofem åren har somliga använt transgender på det äldre sättet och andra på det nyare sättet. I det sammanhanget blev asterisken ett sätt att säga att det faktiskt inte spelar någon roll; det är helt enkelt trans-någonting, och alla får vara med.

Asterisken kommer från internetsökningar, där den är symbolen för trunkering. Den som skriver in "trans*" får som sökresultat allt som börjar med de fem bokstäverna t-r-a-n-s. Men "trans*" har blivit metodologiskt intressant för trans*studier. Själv spelade jag en liten roll i detta för nästan tio år sedan, 2008, då jag tillsammans med Paisley Currah och Lisa Jean-Moor redigerade ett specialnummer av *Women's Studies Quarterly* som vi kallade *Trans-*. Vi intresserade oss för själva "transheten" som begrepp i analogi med "queer", vilka implikationer det hade och hur vi kunde använda det för att tänka tvärs över kategorierna. Vi frågade oss hur transgender hängde samman med andra sammansättningar med "trans" – *transgenic*, *transspecies*, *transracial*, *transnational* – och hur "trans-" fungerade på både likartade och olikartade sätt när det förbands med olika saker. Vi funderade mycket på transfrågan i förhållande till queer. Förutsättningen för att kunna "queera" något i engelskan är att det finns ett preexisterande objekt som påverkas, något som "queeras". Queer är ett verb eller ett adjektiv som beskriver något som har queerats. Trans fungerar annorlunda. Det förändrar objektet genom att förbinda sig med det och liksom förflytta det bortom sig självt. Den språkliga operationen är annorlunda. Trans står inte för sig självt, utan förbinder sig med något annat. Förra året skrev Eva Hayward och Jami Weinstein, som då var gästredaktörer för ett "transanimaliskt" specialnummer av *TSQ*, att asterisken även pekar på förmågan hos förledet "trans" att förbinda sig med flera olika efterled. De menade rent av att asterisken betecknar ett tomrum mellan de sammansatta termerna – *trans*gender* eller *trans*species* – på ett sätt som kan föra tankarna till den nya materialistiska filosofin hos exempelvis Karen Barad, enligt vilken det kosmiska tomrummet, tomta intet, är den plats som rymmer varats alla faktiska möjligheter och från vilken all partikulär materiell verklighet emanerar. Med detta vill jag egentligen bara ha sagt att det pågår en hel del intressant metod- och begreppsdiskussion kring asterisken inom transstudier i den engelsktalande världen.

En annan fråga i *TSQ* under våren 2016 handlade om trans/feminismer. Många av de medverkande i numret skrev utifrån ett romanskt språkperspektiv, spanska, italienska, franska eller portugisiska, om hur förledet "trans" i mångt och mycket fyller samma begreppsliga och politiska funktion i deras språk som "queer" gör på engelska, eftersom "queer" i de romanska språken inte har samma bibetydelse som i engelskan. I stället för att använda *cuir* eller någon annan "translittererad" översättning av "queer" vore det enligt somliga aktivister bättre att tala om *transfemenismo*. Med detta ville de säga att beteckningen queer brukar förknippas med en postfeministisk ansats, men att vi inte befinner oss i en postfeministisk tid. Vi behöver

fortfarande feminism, men en feminism som är bättre på att förklara hur genus har förändrats, en feminism som kan förflyttas i ny riktning – eller med andra ord en ”transfeminism”. ”Trans” handlar om att korsa gränserna, att röra sig tvärsöver, att förflytta, att förändra. ”Trans” sätter kategorierna i rörelse.

Vad innebär trans*studier? Vad är skillnaden mellan transgendersstudier och transstudier? Var finner vi transsexualitet i detta forskningsfält?

En av de största skiljelinjerna inom transstudier som forskningsfält går mellan dem som säger att ”vi studerar gruppen transgenderspersoner” och dem som menar att trans* är en bredare politisk, kritisk, intellektuell, etisk och estetisk rörelse, varav transgender bara är en del. Den avgörande frågan är var erfarenhetskunskap om transliv hör hemma i denna dikotomi. Genus är ett historiskt och kulturellt föränderligt socialt system som avgör hur samhället, nationen, staten och etniciteten skapar sina personkategorier och tilldelar människor olika roller; här finns en ekonomisk dimension, en släktskapsdimension, en språklig dimension, och på det sättet finns det genus i alla kulturer så som jag definierar begreppet här. Vad händer när vi förbinder ”trans” med denna sociala genusprocess, så att det förflyttas i ny riktning? Hur förändras genus? Detta är en variant av transgendersstudier.

Men det kan alltså finnas andra varianter. ”Eftersom jag är transperson och har kroppslig kunskap om translivet, vet jag hur det är att vara i världen med min kropp. Jag betraktar världen utifrån min erfarenhet, som ger mig ett annorlunda perspektiv på den.” Det kanske ger mig ett annorlunda perspektiv på filmteori, det kanske inspirerar mig att utöva konst på ett annorlunda sätt, det kanske ger mig en annorlunda syn på möjligheterna att bygga allianser, arbeta politiskt eller bedriva aktivism. Det blir ett sätt att överflytta ”transhet” mellan olika register.

Detta är de båda polerna inom transstudier, som jag ser det, och asterisken blir ett sätt att peka på de många möjligheterna att störa och komplicera sammanhanget mellan ”trans” och ”gender”. ”Transgender” blir tvärtom ett sätt att utesluta dessa möjligheter. Det finns bokstavligen talat inget utrymme mellan ”trans” och ”gender”, och det slutar bara med att vi talar om en viss typ av person som ”transgenderperson”, som är föremålet för vår studie. Den sortens ”transgenderarbete” är på många sätt viktigt, för vi behöver kunskap som kan användas i kampen för frihet och rättvisa för socialt förtryckta transpersoner. Men vi behöver också utforska de nya ting som växer fram ur utrymmet mellan ”trans” och ”gender”.

Hur har transstudier tagits emot inom akademien i USA?

Vad har hänt sedan 1990-talet?

Som ämne är trans*studier fortfarande strukturellt marginaliserat i USA, men däremot är det teoretiskt hett just nu. Det har blivit på modet, men sådant förändras ju. Jag har en känsla av att vi griper ögonblicket i flykten därför att vi vet att det förr eller senare kommer att bli bistrare. Trans*studier har utvecklats sakta men säkert, men det har också förekommit vissa tvära omkastningar. Tiden mellan 1990-talets början och händelserna den 11 september 2001 framstår som en avgränsad period. I USA handlade det då mycket om att transpersoner började göra sin röst hörd, kritisera patologisering, skilja mellan ”trans” och ”queer” och fundera på hur de skulle bli en del av hbtq-rörelsen. Utvecklingen tog en helt ny vändning efter den 11 september. Det kom mycket mer att handla om medborgarskap och biopolitik, gränser och övervakning, eftersom transpersoner i hög grad drabbades av den nya statsbaserade våldsutövning och övervakning som uppstod i kölvattnet av händelserna den 11 september. Efter 2008 har det svängt igen. Vad som är nytt i den värld vi lever i efter finanskrisen, migrantkrisen och ödeläggelsen i Mellanöstern är att transgender på ett ganska oväntat sätt blivit en sorts bricka i stormaktsspelet. Det har aldrig förut haft något värde som bricka eller kort som icke-transpersoner kan spela ut i sitt eget spel, oavsett hur det spelet ser ut. Men nu har det blivit något som president Obama kan nämna i sitt tal till nationen. Han kan säga att vi stödjer kampen för rättigheter för kvinnor, homosexuella, bisexuella, transpersoner samt etniska och religiösa minoriteter i USA och att det är därför vi har krigat i Pakistan, eftersom de muslimska fundamentalisterna inte erkänner våra värden, bland annat mångfald och inkludering av minoriteter – inklusive transpersoner. Det är först på senare tid som trans framhållits som något positivt och utmärkande för medborgarskapet i USA.

I din artikel från 2004 säger du att transgendersstudier är queerteoriens onda tvilling. Tycker du fortfarande det? Skulle du säga att detta påverkar feministiska perspektiv på transgenders- och queerteorier?

Jag tycker att queerstudier har förlorat mycket av sin dragningskraft. Jag menar att det behövs en vitalisering, och jag tror faktiskt att trans kan bidra till det. Det här påminner förresten om en del tankar som Mel Chen prövat i sin bok *Animacies*. För att använda nutida språkbruk om det jag skrev 2004 är stora delar av queerteorin ”cisgender”, och jag menar att transkritiken av queerteorin alltid har försökt hålla den ansvarig för dess ciscentrism. För transstudier är frågor om icke-heteronormativt genus lika viktiga som frågor

om icke-heteronormativ sexualitet, men för queerstudier har sexualiteten blivit central på bekostnad av frågan om hur genus också kan vara något icke-heteronormativt.

Förhållandet mellan trans*studier och feminism varierar med andra ord. En del feminister förstår sig på transfrågor och tar in dem i analysen, andra inte. Det varierar verkligen från person till person. Jag tror inte att det finns något systematiskt förhållande mellan trans och feministisk teori. Hur själv-identifierade feminister förhåller sig till trans beror på hur de förhåller sig till genus, om de intresserar sig för den grupp som får kallelse till gynekologisk cellprovtagning eller om de inser att det handlar om vilka som socialt sett är kvinnor, oavsett vilken typ av hälsovård de behöver.

Med tanke på avkoloniseringen av transgenderbegreppen, vad tror du om en universell feministisk ansats för arbete med transfrågor? Till exempel på jämställdhetsområdet?

Jag vet inte om universella ansatser är så lyckade egentligen. Utifrån mitt perspektiv, som är mer biopolitiskt, tror jag att genus (samt transgender och trans*gender) alltid hänger samman med nation, medborgarskap och territorium, då förkroppsligade subjektiviteter alltid skapas på ett för platsen typiskt sätt. Genus är mer lokalt än globalt. Platsen har alltid sina särdrag, och ansatser som är tillämpliga på en viss plats är inte alltid möjliga att föra över till en annan. Idén om universella mänskliga rättigheter, som jag är mycket misstänksam mot eftersom den alltid för med sig ett slags underförstådd hierarki, är alltid rasifierad och eurocentriskt genuskodad.

Kan du säga något om de kritiska kroppsstudier som du är inblandad i?

Du tänker på vårt forskarnätverk kring ”sometekniker”? Det växte fram hos en grupp forskare, från början knutna till Macquire University i Australien, som sysslade med kulturstudier kring kroppen. Nätverket har vuxit och omfattar numera flera hundra forskare i världen, och en stor konferens anordnas ungefär vartannat år. Tanken är i grund och botten att kroppen alltid modifieras genom kulturella praktiker, att det inte finns någon ”icke-modifierad” kropp, att ras, språk och rätt är tekniker för produktion och modifiering av kroppen såväl som för exempelvis kirurgi och kroppslig bestraffning i form av bantning. Vi utgår från dekonstruktiv filosofi, kritisk rasteori, Maurice Merleau-Pontys fenomenologi, Bourdieus begrepp om habitus och feministiska vetenskapsstudier. Vi menar att kroppen och teknologin konstituerar varandra. Kroppen är inte något preexisterande som teknologin påverkar eller som påförs

teknologi, utan snarare något som växer fram i en miljö i och genom vissa tekniska kapaciteter som också finns i denna miljö. Vi gör vårt bästa för att inte på förhand definiera innebörden av ”sometekniker”, förutom att det rör sig om sammanflätningen av teknologi och förkroppsligande.

Översättning från engelskan av Henrik Gundenäs

Zara Saeidzadeh

Doktorand i genusvetenskap, Enheten för genusvetenskap och sociologi,
Örebro universitet.

E-post: zara.saeidzadeh@oru.se